

DE BROEDERTWIST TUSSEN NEDERLAND EN BELGIË

VERHALEN EN BESCHRIJVINGEN
VAN GEBEURTENISSEN ROND DE
BELGISCHE OPSTAND VAN 1830.

BIJEEN GEBRACHT UIT DE ARCHIEVEN VAN HET
BRABANTS HISTORISCH INFORMATIE CENTRUM
en het
STADSARCHIEF VAN 's-HERTOGENBOSCH.

Uitgegeven naar aanleiding van de tentoonstelling in
het Noord-Brabants Museum te 's-Hertogenbosch
September 2005.

D E B E L G I S C H E R E V O L U T I E .

1 8 3 0 .

De gegevens voor dit boekje werden verzameld en uitgewerkt door :

Maartje van Eeden-----Kiki Kuys.

Henk Bruggeman-----Robin van Tiel-----Jorg van Tiel-----Daan van Eeden.

's-Hertogenbosch september 2005.

INHOUDSOPGAVE.

De achtergronden van de Belgische Opstand.....blz 3.

De geschiedenis van de Bossche Schutterij.....blz 6.

De uitrusting van de militaire troepen.....blz 11.

De opbouw van het leger.....blz 13.

De tiendaagse veldtocht.....blz 15.

Zieken en gewonden in het Groot - Ziekengasthuis.....blz 22.

Jan Carel Josephus van Speijk.....blz 26.

De Citadel van Antwerpen.....blz 28.

Geraadpleegde Boeken en Archieven.....blz 30.

DE ACHTERGRONDEN VAN DE BELGISCHE OPSTAND.

We schrijven het jaar 1830. Het Koninkrijk Holland is ingelijfd bij Frankrijk. Wanneer Napoleon bij de Volkerenslag te Leipzig – 16 / 19 oktober 1813 – wordt verslagen, trekken de Franse troepen zich terug uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. In Amsterdam wordt een voorlopig Algemeen Bestuur gevormd, dat geleid wordt door de heren van Hogendorp en van Duyn van Maasdam. De erfprins keert terug in Nederland en wordt ingehuldigd als Koning Willem 1.

Het zijn de Europese landen, welke, op een daartoe belegd congres te Wenen in het jaar 1814 bijeen zijn, met als hoofddoel een ingediend voorstel nader uit te werken om de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden te verenigen. Deze Zuidelijke Nederlanden werden gevormd door de zogenaamde Oostenrijkse Nederlanden en het Prins Bisdom Luik. Met deze samenvoeging wilde men bereiken, dat er een sterk front ontstaat tegen een mogelijke uitbreiding van grondgebied door de Franse Staat. De “Nederlanden” moeten weerstand kunnen bieden tot aan het tijdstip, dat de Bondgenoten zich in deze strijd mengen. In Europa ontstaat in maart 1815 grote paniek door het bericht, dat Napoleon het eiland Elba ontvlucht is en met zijn volgelingen oprukt naar Parijs. Ook Koning Willem 1 onderkent het gevaar van de ontstane situatie en besluit om het te Wenen besproken voorstel: “ *om beide landen samen te voegen* “ versneld en zonder verder overleg met leden van dit Congres nu uit te voeren. Hij roept zichzelf uit tot Koning van het verenigd Koninkrijk der Nederlanden.

Op 18 juni 1815 wordt Napoleon definitief door de geallieerde troepen bij Waterloo verslagen.

Wat de samenvoeging van de beide genoemde landen tot èen koninkrijk betreft, kan men zich afvragen wat er fout is gegaan.

Vele wijzen naar Koning Willem 1, die vanwege zijn stugge persoonlijkheid, waarschijnlijk niet de meest geschikte man was om aan het Hoofd van deze jonge natie te staan.

Maar we moeten er wel onmiddellijk aan toevoegen, dat er ook andere factoren waren welke in dit spel meespeelden.

Het Zuiden voelde zich tekort gedaan in deze samenwerking. Ze werden geregeerd door de Noordelijke Nederlanden welke met hun aantal van 2 ½ miljoen inwoners de mindere waren van de Zuidelijke Nederlanden met hun 3½ miljoen.

Ook de verdeling van de kamerzetels en de ministers posten waren niet in overeenstemming met het getal der inwoners.

Men kreeg ook nog eens te maken met een economische crisis; waardoor vooral veel Belgische inwoners bittere armoede kenden en ondersteund moesten worden door de overheid. Dat gaf aan de Noordelijke Nederlanders de indruk, dat zij het waren, die hiervoor de benodigde gelden, in de vorm van belastingaanslagen, op moesten brengen.

De Noordelijke bewoners hadden de vaste overtuiging, dat de zware belastingdruk mede veroorzaakt werd door de hoge staatsschuld van de Zuidelijke Nederlanden.

Daarnaast vormden zowel de taalstrijd als de gelijkstelling tussen de Katholieke en Protestante godsdienst een groot struikelblok bij deze eenwording.

In het verlengde van de juli revolutie te Parijs konden mogelijke onlusten en opstand tegen het wettig gezag ook hier te lande bijna niet uitblijven. Onze regering was zeer beducht voor deze uitbarsting van sociale onrust onder de arbeiders.

Rond 25 augustus 1830 vinden de eerste opstootjes plaats te Brussel en Luik. In beide steden worden vernielingen aangericht en er ontstaan plunderingen. Om verdere escalatie te voorkomen wordt er een Burgerwacht ingesteld.

Grote groepen jongelui, welke gewapend waren met stokken, trokken luid joelend door het centrum van Brussel.

Ze verzamelden zich rond de Muntschouwburg waar op dat moment de opera: “ *La muette de Portici* “ van de Franse componist Daniël Auber werd opgevoerd. In deze opera wordt de opstand van de Napolitanen in 1648 tegen de Spaanse overheersers verheerlijkt.

Gedurende de hele voorstelling was het al zeer onrustig in de zaal en er was weinig voor nodig om het tot een uitbarsting te laten komen.

Toen het duet: “ *Amour sacrée de la Patrie* “ werd ingezet zongen de toeschouwers in de zaal uit volle borst mee.

Voor de vele aanwezigen buiten de schouwburg was de tekst van dit lied: “ *Heilige liefde voor het Vaderland* “ het sein om de vrijheidstrijd voor de onafhankelijkheid van hun geliefd vaderland te beginnen.

De regering in den Haag geeft haar goedkeuring aan het besluit om, Prins Willem en Prins Frederik vergezeld van 3000 soldaten naar Brussel te zenden om daar de orde te herstellen. Hoewel er druk diplomatiek overleg is tussen de Brusselse Notabelen en de Prinsen om tot een oplossing van de grieven te komen blijft dit contact tussen beide partijen zonder resultaat. Dan doet Prins Frederik een poging om met zijn troepen Brussel te bezetten. Het wordt een warrige vertoning. Na drie dagen van straatgevechten moet hij zich op 26 september 1830 terugtrekken.

Het “ *Voorlopig – Bewind* “ in Brussel vindt, dat het moment nu gekomen is om op 18 november 1830 de onafhankelijkheid van België uit te roepen.

Er blijft voor Koning Willem I nu weinig keus over. Hij kondigt de mobilisatie af en roept zijn landgenoten op om de wapens ter hand te nemen en ten strijde te trekken tegen de opstandelingen.

De grote mogendheden: Engeland, Frankrijk, Oostenrijk, Pruisen en Rusland proberen aan het begin van de maand november 1830 nog te bemiddelen in dit conflict.

Helaas zonder enig resultaat.

Op 18 november wordt de onafhankelijkheid van België geproclameerd.

Op 4 juni 1831 wordt Leopold van Saksen – Coburg gekozen tot Koning van België.

Hij weigert echter dit ambt te aanvaarden tenzij de 18 artikelen van de scheidings - voorwaarden gewijzigd worden ten gunste van België.

Koning Willem I verwerpt dit.

Er rest voor hem dan geen andere oplossing dan tot een aanval op België over te gaan.

Het wordt een bloedig conflict, dat aan beide zijden, naast de vele doden ook talrijke gewonden en vermisten tot gevolg heeft.

Het Nederlandse leger zegeviert over de Belgische armee tijdens de beslissende veldslagen bij Hasselt en Leuven. Toch moeten zij besluiten tot de terugtrekking van hun legermacht, omdat een groot interventie leger uit Frankrijk de Belgen te hulp snelt.

In 1832 sommeren Engeland en Frankrijk de Nederlandse regering om de nog steeds bezette Citadel van Antwerpen en de overige forten op het Belgische grondgebied te ontruimen.

De Koning weigert hierop in te gaan.

Er volgt door de beide hier genoemde mogendheden een blokkade van de Nederlandse havens.

Bovendien zendt Frankrijk een grote troepenmacht om de Citadel van Antwerpen te belegeren en de Nederlanders tot overgave te dwingen.

Na dit alles volgt er een langdurige wapenstilstand tussen beide landen.

De legers van beide landen blijven gemobiliseerd om de landsgrenzen te bewaken.

Pas in September 1834 wordt de demobilisatie in Nederland afgekondigd waardoor een deel van de militairen met groot verlof huiswaarts kan keren.

Uiteindelijk geeft Koning Willem I zijn verzet tegen de afscheiding van Zuidelijke Nederlanden op.

In 1839 tekende hij het eindverdrag met België.

DE GESCHIEDENIS VAN DE BOSSCHE SCHUTTERIJ.

Wanneer we iets meer willen vertellen omtrent de in 1815 opgerichte schutterij te 's-Hertogenbosch zullen we terug moeten gaan naar tijden waarin ambachts- en schutters gilden een hoofdrol speelden in onze Brabantse geschiedenis.

Het is ondoenlijk om dit onderwerp, waarover al zoveel geschreven is, in een kort bestek als dit te behandelen.

We willen daarom alleen de hoofdlijnen uitzetten, mede aan de hand van gegevens, welke bijeengebracht zijn door de Kapitein Kwartiermeester der Schutterij A.J.J. van de Well.

In de 14^e eeuw manifesteerden zich in onze gewesten steden welke door hun handel en nijverheid tot grote bloei waren gekomen. Bij velen van hen ontstond de behoefte om tot samenwerking te komen. Juist in tijden van nood zou men elkander de helpende hand kunnen bieden.

Het was in deze periode, dat uit en naast de nering- en ambachtsgilden de eerste schuttersgilden ontstonden. Waren de ambachtsgilden juist belangenverenigingen voor personen met hetzelfde ambacht; geheel anders was het gesteld met de schuttersgilden. Zij oefenden met de wapenen. Het beschermen van eigen haard en goederen tegen indringers, in welke vorm dan ook, behoorden tot hun taak.

Ook de verdediging van onze eigen stad 's-Hertogenbosch berustte aanvankelijk op deze schuttersgilden. Meer en meer gingen zij zich formeren als een organisatie welke geoefend was in de bediening van hand- en voetboogwapenen.

Onze stad kende vier schutterijen, te weten:

De Schutterij van den Handboog.

Deze had haar " Bogaert " of schietoefeningsplaats nabij de huidige Zuid-Willemsvaart en stond onder bescherming van Sint Sebastiaan

De Schutterij van den oude Voetboog.

Deze was gevestigd aan de St. Jorisstraat en stond onder bescherming van " Maghet Maria "

De Schutterij van den Jonge Voetboog.

Deze was gevestigd bij de Vughter-binnenpoort en stond onder bescherming van: Sint Joris "

De Schutterij van Cloveniers of Kolveniers-gilde

De was gevestigd aan de Hinthameruitgang en stond onder bescherming van: Sint Cristoffel "

De taken door de overheid aan deze schutterijen toebedeeld, waren velerlei:

- Verdediging van de stad,
- Politie – diensten,
- Bestrijding van branden,
- Hulp bij rampen,
- Erewachten bij godsdienstige of officiële plechtigheden, etc

In tijden van onrust en oorlog kon 's-Hertogenbosch naast de gewapende schutterij tevens een beroep doen op haar burgerij. Onze stedelijke overheid had zo rond 1523 een organisatie in het leven geroepen, welke haar de mogelijkheden bood om burgers op te roepen voor het verrichten van bepaalde diensten. In tijd van nood kon men een gewapende macht op de been brengen ter sterkte van plus minus 3500 manschappen.

Het bedoelde systeem, was eigenlijk gebaseerd op een vrijwillige deelname aan de militaire organisatie; het heeft stand gehouden tot rond 1811.

Toen de soevereine vorst in 1813 bepaalde, dat er een leger op de been gebracht moest worden ter sterkte van 20.000 man, ontstonden er problemen. Op vrijwillige basis was dit getal niet haalbaar. De loting voor de in aanmerking komende jongelui werd ingevoerd. Tevens werd bepaald, dat plaatsvervanging toegestaan was.

Tot 1898 werd in Nederland dit systeem aangehouden, vanaf dat moment doet de algemene dienstplicht zijn intrede.

Ter toelichting voegen we er het volgende aan toe. Indien de sterkte van het leger toch nog onvoldoende was, huurde men bepaalde eenheden in het buitenland. Vooral Zwitsers werden hiervoor veel gecontracteerd. Ook onze vestingstad heeft verscheidene malen Zwitserse eenheden binnen haar muren gehad. Om het verhaal te completeren vermelden we nog, dat er tussen 1787 en 1811 hier geen schutterijen bestaan hebben. De reden was, dat de Gouverneur zijn goedkeuring onthield aan de verzoeken van de schutters om zich te oefenen in de wapenhandel. Het is in deze periode dat, mede door politieke oorzaken, de eerste vrijwilligerskorpsen ontstaan. In een later stadium zullen deze voor een deel overgaan in de gewapende burgerwachten. Het zijn met name deze burgerwachten welke op den duur de plaats van de vroegere schuttersgilden gaan innemen. Dit niet alleen omdat zij hetzelfde doel beoogden, maar zeker ook, doordat hun organisatie professioneler van opzet was.

De reglementen waaraan de leden zich moesten houden golden voor de gehele landelijke organisatie van deze korpsen.

In het: “*Eerste Reglement*” opgesteld door de Nationale Vergadering der Bataafsche Republiek en gedateerd 1796 lezen we, dat:

“ Alle personen tussen de 18 - 45 jaar verplicht zijn om de wapenen op te vatten “

De registratie, ook in onze stad, van alle daartoe in aanmerking komende mannelijke personen leidde er toe, dat zij onderworpen waren aan de wetten van de gewapende burgerwacht.

Nadat in 1806 het Eerste Reglement van 1796 vervangen was door een aangepaste versie, werd in het jaar 1815 de Schutterijwet ingevoerd.

Zowel in die van 1815 als de aanvullingen hierop in 1827 vinden we onder meer de volgende bepalingen:

“ In steden met meer dan 2500 inwoners zal een dienstdoende schutterij worden opgericht. Wanneer het getal inwoners minder is, dan zal een rustende schutterij worden opgericht.

(Deze was wel verplicht 12 maal per jaar op te komen voor oefeningen.)

De sterkte van een dienstdoende schutterij was gebaseerd op een vooraf vast te stellen percentage inzake het getal inwoners.”

Voor onze stad betekende dit, dat haar eenheid Schutterij zou bestaan uit 3 Compagnieën.

De Stadsbestuurders vroegen aan de Koning, en deze gaf ook zijn toestemming daarvoor, om 4 Compagnieën op te mogen richten. In 1828 bestonden deze vier Compagnieën uit 353 actieve schutters.

Waarschijnlijk verwachtte het bestuur van onze stad daardoor in aanmerking te komen voor bepaalde privileges. De jaarlijkse kosten tot instandhouding der schutterij bedroegen rond 1855 meer dan 3000 gulden per jaar. In deze jaren verzocht 's-Hertogenbosch aan Zijne Majesteit om de sterkte van de dienstdoende schutterij te willen brengen op: “*twee, ten hoogste drie Compagnieën.*” Dit verzoek werd echter afgewezen.

In principe kwam iedereen, die op 1 januari zijn 25^e levensjaar was ingetreden en zijn 34e levensjaar niet beëindigd had, in aanmerking voor schuttersdienst. Onder deze gegadigden werd voor 1 juni in het jaar, dat zij 25 jaar oud werden de loting gehouden.

Het trekken van een hoog, dan wel een laag nummer bepaalde de plaats op de lijst waaruit de benodigde schutters werden opgeroepen.

Kwam men door zijn plaats op deze lijst zeker in aanmerking om opgeroepen te worden,

(ingeloot), dan kon men ruilen met iemand die niet opgeroepen werd. (uitgeloot)

Zij die hiervan gebruik maakten, waren verplicht jaarlijks een contributie bedrag te betalen aan de Schuttersraad; bovendien moest men zijn vervanger voorzien van een uniform.

We willen er nog aan toevoegen, dat een groot deel van de opgeroepen schutters reeds als miliciens gediend had bij het leger. Tussen de beide militaire organisaties was geen enkel verband.

Om onder deze Schutterijwet, met de daaraan verbonden verplichtingen, uit te komen, waren er jongelui die in een nabij gelegen dorp (waar een rustende schutterij aanwezig was) voor een gering bedrag een kamer huurden. Op deze wijze konden zij aan hun schutters verplichtingen ontkomen. (Brief Ministerie van Binnenlandse Zaken d.d. jaar 1820, gericht aan de Schuttersraad van 's-Hertogenbosch.)

Overigens moesten ook deze lieden (evenals de overige vrijgestelde schutters, zoals: broederdienst, uitgeloot, etc.) contributie betalen aan de Schuttersraad.

Ook boetes door de krijgsraad aan de schutters opgelegd werden in deze kas gedeponneerd.

Dit geld werd onder meer bestemd tot het kleden van de schutters, welke zelf niet in staat waren hun uniform aan te kopen. Wellicht was het beschikbare bedrag uit deze kas niet altijd voldoende hiervoor. We lezen regelmatig in de verslagen omtrent de wapenschouwen: “*dat er nogal wat ongeklede schutters meeliepen.*” (Al zullen we dit laatste maar niet te letterlijk opnemen.)

De diensttijd der schutterij bedroeg 5 jaar actief en daaraan gekoppeld nogmaals 5 jaar waarin men niet actief was.

De schutters waren op straffe van boetes verplicht naar de exercities en schietoefeningen te komen. Ze werden pas vrijgesteld hiervan, zodra zij in het bezit waren van een brevet van bekwaamheid en geoefendheid.

De aangeduide oefeningen werden in onze stad gehouden op maandagmiddag, als regel om de 14 dagen. Het verzamelpunt was achter het stadhuis. Rond 4 uur marcheerde men dan af naar het schietterrein. Gedurende een bepaalde periode was dit gelegen te Hintham; in latere tijd nabij fort Isabella.

Ging de geplande oefening vanwege slecht weer of anderszins niet door, dan werd dit kenbaar gemaakt door het uitsteken van een witte vlag vanuit de toren van de St. Jan of het stadhuis.

Rond 1880 ontstonden er problemen omtrent een geschikt terrein voor de schietoefeningen.

Om tot een oplossing te komen besloot het stadsbestuur in 1885 over te gaan tot de aanleg van een schietbaan in fort Orthen; later gevolgd door een tweede baan eveneens in het fort.

Het verzamelen en opstellen van de schutterij, achter het stadhuis, leverde nogal eens problemen op inzake luidruchtigheid en hinderlijk gedrag voor buurtbewoners en passanten.

In 1842 koos de Schuttersraad in overleg met het stadsbestuur voor de volgende oplossing.

1^e Compagnie en het Muziekkorps verzamelen bij de manege.

2^e en 4^e Compagnie verzamelen achter het stadhuis.

3^e Compagnie verzamelen achter de Boerenmouw.

Door een juiste marsroute te kiezen was de eenheid op het moment, dat men de paradeplaats betrad, compleet.

De schutterij had, om in huidige termen te spreken, zowel een vredes- als een oorlogs-taak. Over de vrede-taak van de schutters komen we regelmatig gegevens en dankbetuigingen tegen in de archieven van de schutterij.

We hebben er enkele uitgenomen.

10 juni 1823.

Grote brand te Orthen.

Verrichten van brandpiketdiensten.

17 februari 1826.

Grote brand te 's-Hertogenbosch.

Bewaren van de orde.

Bewaken van de geredde huisraad.

5 augustus 1830.

Brand in de toren van de Sint Janskerk als gevolg van blikseminslag.

Het College betuigt zijn dank aan de Commandant der Schutterij voor de ijver en de goede diensten door de manschappen aan de dag gelegd bij de bestrijding van de brand.

6 november 1831.

Transport van 200 gevangenen van 's-Hertogenbosch naar Leiden.

15 februari 1848.

Brand in de kamer van de Secretaris ten Stadhuisse.

24 april 1852.

Grote brand te Orthen.,

Vanaf 1860 worden deze berichten minder. Wellicht ook door een betere organisatie van de civiele diensten in onze stad; met name brandweer, politie, justitie, etc.

De oorlogstaak van de schutterij was het assisteren bij en het overnemen van krijgsvendiensten van de nationale militia.

Het meest in het oog springende detail van deze oorlogstaak was de 10-daagse veldtocht in 1831 inzake de afscheiding van de Zuidelijke Nederlanden.

In deze publicatie zullen we in een aantal hoofdstukken dit onderwerp nader belichten.

Voor de genoemde veldtocht werden bij besluit van 13 – 1 – 1831 twee Compagnieën gevormd uit de Bossche Schutterij, welke met ingang van genoemde datum mobiel werden verklaard.

Deze mobiele verklaring hield in, dat de betreffende schutters dezelfde rechten en plichten hadden als de leden der krijgsvmacht welke gelegen waren in een vesting.

Een van deze Bossche Compagnieën werd ingedeeld bij het 1^e marsbataljon, dat als volgt was samengesteld:

- 1 *Compagnie mobiele Bossche Schutters.*
- 3 *Compagnieën mobiele Amsterdamsche Schutters.*
- 2 *Compagnieën van het reserve Bataljon der 5^e afdeling infanterie.*

Het resterende deel van de mobiele Bossche Schutterij verrichtte in onze stad garnizoens – diensten.

Door de Kolonel Generaal der Schutterijen Z.K.H. de Prins van Oranje werd aan deze afdeling van de Bossche Schutterij, welke aangetreden stond op de Esplanade, onder het “*uitboezemen*” van een krachtige toespraak het vaandel uitgereikt op 24 Juli 1831.

De kanonneerboden van het fort Crevecoeur, welke onder bevel stonden van de Kapitein Luitenant ter Zee Bronovo waren voor de (Papenbril) Bril voor anker gegaan.

Het eerder genoemde marsbataljon vertrok in de aangegeven samenstelling op 14 juni 1831 vanuit onze stad om deel te nemen aan de 10 daagse veldtocht in augustus 1831.

Ze stonden onder het bevel van:

Majoor van Wageningen van de Friesche Schutterij.

Majoor van der Bruggen van de 5^e afdeling infanterie.

Volgens een officieel uitgegeven dagorder van het Nederlandse Hoofdkwartier, waren het de manschappen van dit bataljon die als eerste de vijandelijke bodem betraden en het eerste geweerschot op de overtreders van wet en orde losten.

Na afloop van deze veldtocht keerde het 1^e marsbataljon op 12 September in onze stad terug.

Deze intocht ging gepaard met het luiden der klokken, het spelen van het carillon en het wapperen der vele vlaggen. Op de markt werden ze welkom geheten door het stadsbestuur.

Op het Sonneveld nabij de Vughterpoort volgde een inspectie door de Garnizoens Commandant van onze stad.

Bij legerorder werd het 1^e marsbataljon kort nadien ontbonden.

De beide mobiele Bossche Compagnieën van de Schutterij werden nu met eenheden van de *Bredasche en Bergen op Zoomsche Schutterij* samengevoegd. Zij vormden het: “1^e Bataljon der 1^e Afdeling Mobiele Noord – Brabantsche Schutterij.”

De volledige mobiele schutterij werd bij K.B. van 25 – 7 – 1834 met onbepaald verlof gezonden. Een aantal jaren nadien, K.B. van 4 – 8 – 1839, werd de mobiele schutterij ontbonden en de manschappen werden weer ingedeeld bij de gewone schutterij.

Bij publicatie van de Landweeerwet d.d. 24 – 6 – 1901 werd de opheffing aangekondigd van de Nederlandsche Schutterij.

De Dienstdoende Schutterij van 's-Hertogenbosch werd met ingang van 1 – 11 – 1906 gelijkgesteld met een rustende schutterij.

Op 30 oktober 1906 had in onze stad het afscheid van de Schutterij plaats met een wapenschouw op parade.

Het vaandel van de Dienstdoende Schutterij van 's-Hertogenbosch werd door de Commandant op het bordes van het stadhuis aan het Gemeentebestuur overgedragen.

DE UITRUSTING VAN DE MILITAIRE EENHEDEN.

In het archief van de Dienstdoende Schutterij van 's-Hertogenbosch bevinden zich in de administratie van de officier van Wapening en Kleding een aantal interessante gegevens betreffende het tenue van de manschappen.

We wijzen hieromtrent op een exemplaar van het: “ *Provinciaal Dagblad van Noord – Brabant* “ van Vrijdag den 20 februari van het jaar 1829.

We kwamen daarin de volgende advertentie tegen.

A A N B E S T E D I N G
van
B E N O O D I G D H E D E N
voor de
DIENSTDOENDE SCHUTTERIJ
van
's-HERTOGENBOSCH.

Burgemeester en Wethouders der stad 's-Hertogenbosch, zullen, onder nadere goedkeuring van den Stedelijken Raad, op Donderdag den zes – en – twintigsten Februarij eerstkomende, des voormiddags ten elf ure, in een der Zalen van het Stadhuis aldaar, bij inschrijving aanbesteden, de leverantie van de, voor de onvermogenende Schutters, benooidge KLEEDING - en EQUIPEMENTSTUKKEN, bestaande in:

Twee honderd Rokken voor Schutters,
Twee honderd Broeken voor idem,
Twaalf Rokken voor de Tambours,
Twaalf Broeken voor idem,
Twee honderd Schakots met Pompons,
Twee honderd zwarte Dassen,
Twee honderd paren Slobkousen.

De konditien en voorwaarden liggen van stonden aan, voor de gegadigden ter lezing der Stads – Secretarie, terwijl de modellen, waarnaar de leverantien zullen moeten geschieden, ter visie liggen bij den heer W.A. de Koning, Officier van Wapening en Kleeding bij de Schutterij, in de St. Jorisstraat, wijk F. no. 220 bij wien tevens de, des verlangd wordende, informatien te bekomen zijn.

Zullende de inschrijvings – biljetten uiterlijk dinsdag – den 24 februarij 1829, des avonds ten 7 ure, ter Stads – secretarie moeten bezorgd zijn, terwijl na gemelden tijd, er geen meer worden aangenomen.

In het betreffende exemplaar van dit dagblad was bijgesloten een in sierlijke letters geschreven instructie inzake het onderhoud van militaire kleding.

MEMORANDUM.

GEWEVEN GOEDEREN worden tegen bederf bewaard door ze te bevochtigen met een oplossing van celluloid in azijnzuur door middel van een sproeier.

LEDERGOED wordt door vasoline en andere oliën soepel gemaakt.

In de Historische Verzameling der Bossche Schutterij kwamen we een aardige anekdote tegen welke betrekking had op het Hoofddekseel van de Schutterij.

Bij het uitbreken der Belgische onlusten was er een groot gebrek aan de benodigde hoofddekseels bestemd voor de Dienstdoende Schutterij.

Zij worden nader beschreven als: model 1831, maar even zovele malen worden hiervoor de namen: Sjako's en/of Chakots gebruikt.

De fabriek, waar zij vervaardigd werden, was te Vilvoorde in België gelegen waardoor de aanvoer dus onmogelijk was.

In de late avond van 27 December 1830 ontving de Heer J Leenarts, Hoedenfabrikant des Konings en woonachtig te Utrecht, van de Generaal Baron Tindal den last, onmiddellijk een hoofddekseel te vervaardigen, dat in de vorm van een Sjako bestand moest wezen tegen sabelhouwen alsmede de regen. Het moest van een samenstelling zijn, dat in korte tijd er grote hoeveelheden van gemaakt konden worden.

De volgende dag ontving de Generaal een model vervaardigd van zwaar karton met gewast linnen overtrokken; van binnen met een ring en een kruis van zwaar ijzerdraad voorzien.

Van het aangeboden model werden er door het Departement van Oorlog bij deze Fabrikant een dertigtal standmodellen besteld, welke door hem den 2^e januari 1831 afgeleverd werden.

Naar deze standmodellen zijn er vervolgens duizenden aantallen gemaakt waarmede de opkomende miliciens en plattelands schutters werden uitgerust.

Aan de bijzondere uitvoering van deze sjako's ontleenden zij in de volksmond de bijnaam: "*Hoedjes van Papier*".

Wellicht heeft de tekst van het liedje, dat wij in onze jeugd op de lagere school zongen: "*voorop loopt Jan met een hoedje van papier*" hier iets mee te maken.

DE OPBOUW VAN DE LEGERS.

Tijdens de perikelen rond de Belgische afscheiding en de daarmee verband houdende Tiendaagse - Veldtocht, was de Generale staf van het Nederlandse leger gevestigd te Breda. Uit de aan ons ten dienste staande gegevens trekken we de conclusie, dat onze infanterie strijdmacht bestond uit een viertal divisies, elk geformeerd uit twee brigades.

Deze eenheden waren samengesteld uit manschappen behorende zowel tot de nationale milizie, als de plaatselijke schutterij.

Bovendien komen we in het onderzoek namen tegen van regimenten welke behoorden tot de Kurassiers – Dragonders – Huzaren – Veldartillerie.

Als Garnizoen legerplaatsen c/q kampementen worden de namen genoemd van:

Tilburg - Ginneken.

Rijen.

Eindhoven - Stratum.

Sint Oedenrode.

Uit een onderzoek verricht door W.E.A. Wüppermann in het jaar 1883 en getiteld: “ *De Geschiedenis van den Tiendaagschen Veldtocht* “, noteerden we een aantal gegevens welke betrekking hebben op zowel de Nederlandse als de Belgische strijdmacht.

Nederlandse Armee.

Hij baseert zich op gegevens welke afkomstig zijn van een opgave uitgebracht aan de militaire staf van de dato 1 juli 1831.

De totale sterkte van de Veld - en Garnizoenseenheden bedroeg op dat moment:” 90.696 man.”

Het waren duidelijk nog de hoogtijdagen van de cavalerie en de artillerie. In het aangehaalde verslag vermeldde hij, dat ons leger de beschikking had over “ 9.263 paarden.”

Nadrukkelijk werd er bij vermeld, dat dit getal exclusief de paarden van H.H. Officieren was.

Het verplaatsen der troepen van en naar een legerplaats werd als regel marcherend afgelegd. De afstanden waren kennelijk geen probleem. Marsen van 16 uren per dag, met een volledige bepakking van rond de 25 kilo, waren geen uitzondering.

Soms ook werden schuiten gelast af te meren om – een deel van – de betreffende infanterie eenheid te verplaatsen.

Waar geen Kampement of Kazerne was ontvingen de Schutters (en miliciens) een biljet van hun officieren hetwelk zij aan de bewoners, waar ze ingekwartierd werden, ter hand konden stellen.

Op hun beurt wisselden deze personen het dan in bij de militaire betaalmeester. De bewoners ontvingen voor het verstrekken van kost en inwoning aan deze manschappen 35 cents per dag, per man. Het gebruik van alleen een slaapplaats leverde een vergoeding op van 10 cents.

Sommige schutters verhoogden het logiesbedrag van dit biljet met geld uit eigen zak, waardoor ze een beter kosthuis konden kiezen. Over het algemeen genomen waren dit militairen afkomstig uit de betere klasse van onze bevolking.

Bij het begin van de tiendaagse veldtocht bedroeg het traktement, dat door de militaire overheid aan de schutters werd betaald 15 cents per dag.

Onze troepen stonden onder bevel van de Veldmaarschalk der Strijdkrachten, de Prins van Oranje. (de latere Koning Willem de Tweede.)

Belgische Armee.

Volgens geraadpleegde notities, eveneens uit het onderzoek verricht door W.E.A. Wüppermann, zou de totale sterkte van het Belgische leger in genoemde veldtocht om en nabij de 63.000 manschappen hebben bedragen.

De bereden en getrokken eenheden hadden de beschikking over 6538 paarden.

Opvallend is, dat ook bij de Belgische strijdkrachten afdelingen waren ingedeeld welke behoorden tot de Dienstdoende Schutterij. Zij opereerden onder de naam van: “Garde Civique.”

Hoewel over dit onderdeel nadere informatie aan ons ontbreekt, nemen we aan, dat de sterkte van dit legerkorps geschat mag worden op enkele duizenden schutters.

We hebben hierboven reeds aangegeven, dat het totale aantal manschappen waarover het Belgische Leger kon beschikken - wanneer het op volle oorlogssterkte was - gelegen moet hebben boven de 60.000 militairen. De veronderstelling is, dat slechts de helft van het genoemde aantal - een kleine 32.000 manschappen - aan de tiendaagse veldtocht heeft deelgenomen.

Ze waren voornamelijk ingedeeld bij het: “*Schelde - Leger*”, dat afkomstig was uit de provincie Antwerpen, alsmede het “*Maas - Leger*” hetwelk gelegerd was nabij de steden Luik en Maastricht.

Uit de krijgsverrichtingen en de legerorders van de Belgische Generale staf valt op te maken, dat het de bedoeling was om de beide legereenheden samen te voegen om daarmee de tegenstand en de aanvalskracht te vergroten.

Het “*Schelde - Leger*” stond onder bevel van Luitenant Generaal M.M.B. Ridder de Tiecken de Terhove.

Het “*Maas - Leger*” stond onder bevel van Generaal N.J. de Daine.

Deze eenheid wordt nadrukkelijk vernoemd wanneer op 7 augustus 1831 een militair treffen plaats vindt nabij de plaats Houthaalen. Bij het Nederlandse leger was ingedeeld een afdeling van de 4^e divisie, hetwelk vrijwel geheel was samengesteld uit leden van de dienstdoende schutterijen.

Deze eenheid, onder bevel van de Luitenant - Generaal Knotzer trok onverschrokken voorwaarts de vijand tegemoet, onderwijl door de tamboers de stormmars werd geslagen. Dan barst, op commando van deze legeraanvoerder, het geweld los van kanonslagen en geweschoten tussen de beide legereenheden. Een groot aantal strijders van beide partijen worden in deze veldslag gedood of gewond.

Als de avond valt trekt het onoverwinnelijk geachte “*Maas - Leger*” onder de leiding van Generaal de Daine zich terug.

De opmars van onze troepen naar de Steden Hasselt en Leuven kan beginnen. De inname van de hoofdstad Brussel is nog slechts een kwestie van tijd..

Helaas zorgt een interventie leger van de Franse strijdmacht, dat dit doel niet bereikt wordt. Het Nederlandse leger krijgt van de Koning het bevel om zich terug te trekken binnen onze eigen landsgrenzen.

Er wordt een wapenstilstand gesloten.

In deze periode zou er nader overleg zijn tussen de beide landen omtrent de voorwaarden verbonden aan deze scheiding.

Pas in 1839 worden ze uiteindelijk door Koning Willem 1 ondertekend.

DE TIENDAAGSE VELDTOCHT.

De maatregelen welke door de Bevelhebber van de vesting 's-Hertogenbosch de Generaal-majoor Vermasen in het kader van de onlusten in België genomen werden, waren ook voor de bevolking van onze stad duidelijk merkbaar.

Nadat eerst op 26 oktober de staat van oorlog was afgekondigd, werd op 2 november besloten de stad in staat van beleg te verklaren.

Er werden daartoe een groot aantal ingrijpende beslissingen genomen.

Zo werden de vaste bruggen - welke toegang gaven tot onze stad vervangen door snel te verwijderen rolbruggen. Sommige straten, onder meer de Vughter en Hinthamerstraat, werden versmald voor een betere verdediging. De bomen op de stadswallen werden gekapt om ze te gebruiken voor palissaden. Bij alle belangrijke gebouwen, sluizen, toegangspoorten en op de stadswallen werden wachtposten uitgezet. De Citadel werd in staat van verdediging gebracht. Naast de Bossche Schutterij, welke bestond uit een tweetal Compagnieën, werden er versterkingen in 's-Hertogenbosch gelegerd welke bestonden uit de 1^e Afdeling van de Amsterdamse Schutterij en de 1^e Afdeling van de Friese Schutterij. We moeten hierbij aantekenen, dat in onze stad ook gelegerd waren een Bataljon van de 5e en 13e afdeling infanterie alsmede het 4e Bataljon artillerie hetwelk versterkt was met mineurs en karassiers.

Op de vroege morgen van 14 juni staat op de markt voor het stadhuis al aangetreden het eerste Marsbataljon, dat is samengesteld uit:

Eèn compagnie Bossche Schutters.

Drie compagnieën Amsterdamse Schutters.

Drie compagnieën Friesche Schutters.

Twee compagnieën infanterie van de 5e Afdeling.

Ze worden geformeerd tot twee marsbataljons en staan onder bevel van de Majoors: van Wageningen en van der Bruggen.

Vanaf het bordes van het stadhuis worden ze namens het Gemeentebestuur van deze stad toegesproken door de Wethouder P.H. Fenema. Ook de Opperbevelhebber van onze stad: de Generaal Majoor Vermasen is aanwezig.

Het: "Provinciaal Dagblad van 's-Hertogenbosch" vermeldt:

Het was een lust voor het Vaderlandschlievende hart den geestvervoerenden uittogt deze korpsen optemerken, welke ten dienste der heilige zaak van Vaderland en Koning uittogen.

De Bossche Schutters werden, ten behoeve van deze opdracht, door de garnizoensfoerier uitgerust met:

Een Broodzak, een Veldfles, Dertig scherpe patronen, een Jas, een Muts, een Ransel, een Geweer.

Vooraf gegaan door de tamboers van de Schutterij, onder leiding van de Tamboer – Majoor, verlaten ze onze stad voor een mars naar het dorp Schijndel waar ze zullen overnachten.

De dag daarop vertrekt men naar Oirschot en vervolgens naar Son en Breugel. Op deze laatste plaats sluiten zij zich aan bij de manschappen van de 4^e Divisie. In ons verslag over de Tiendaagse Veldtocht zullen wij ons zoveel mogelijk beperken tot de legerberichten over deze divisie.

De manschappen van het versterkte 2^e Marsbataljon blijven in onze stad voor het verrichten van bewaking - en garnizoensdiensten.

DE VELDTOCHT.

Op de eerste dag van de maand augustus van het jaar 1831 hadden de divisies van het Nederlandse Veldleger de volgende posities ingenomen.

1^e en 2^e Divisie in de sector Breda en Tilburg.

3^e Divisie even ten Zuiden van Eindhoven.

4^e Divisie (deze fungeerde als reserve divisie) was gelegerd ten noorden van Eindhoven.

Deze eenheden ontvingen van het Hoofdkwartier van de Generale staf op 1 augustus de opdracht om zich de volgende dag te voorzien van voldoende levensmiddelen voor de komende twee dagen.

Op de morgen van 2 augustus, nadat om 7 uur door de tamboers de “ *Generale Mars* “ was geslagen, verliet men Oirschot. Via Oerle en Veldhoven marcheerde de eenheid naar Waalre. Het Hoofdkwartier had aan de troepen het uitdrukkelijke bevel gegeven om over een zeer breed front op te rukken.

Tijdens deze opmars voerden de eenheden regelmatig schijnbewegingen uit. Dit werd gedaan om de Belgen zo lang mogelijk in het ongewisse te laten inzake het beoogde doel van deze veldtocht.

Op 3 augustus, bij het kriecken van de dag, werd door de tamboers onder leiding van de Tamboer – Majoor de reveillemars geslagen. Rond de middag werden de geweren geladen. Na inspectie door Generaal Knotzer van de aangetreden troepen, werd het commando gegeven voor de opmars. Vrijwel de voltallige Nederlandse legermacht passeerde op dat tijdstip de grens en trok zeer omzichtig en behoedzaam België in.

De 1^e Divisie infanterie had tot taak schijnbewegingen uit te voeren om het *Schelde - Leger* te misleiden, terwijl de 2^e divisie de opdracht kreeg Turnhout en Oud - Turnhout te bezetten. De 3^e Divisie, versterkt met de 2^e Brigade Cavalerie, trok op in de richting Arendonk. Daarnaast waren in deze omgeving actief het 6^e regiment Huzaren en het 4^e en 5^e regiment Lichte Dragoniers.

Het was een zeer hete dag. Waarschijnlijk was dit mede de oorzaak, dat er weinig vorderingen gemaakt werden.

Op 4 augustus werd onze opmars in de richting van de plaatsen Diest, Mol en Geel voortgezet. De verovering van genoemde plaatsen door de Nederlanders was uitermate belangrijk, omdat daardoor de beide legers – *Maas en Schelde* – gescheiden werden. Bij oorlogshandelingen was men dan in staat deze legers gemakkelijker uit te schakelen. De plaats Turnhout was inmiddels door de 2^e Divisie van het Nederlandse leger bezet. Uit dagboeken door deelnemers aan deze veldtocht bijgehouden, blijkt, dat de manschappen tijdens de nachtelijke uren onder de blote hemel sliepen. Vlees was er kennelijk voldoende, zonodig werden de koeien in de weilanden hiervoor geslacht en ter plaatse voor de maaltijden bereid.

Er doet zich een incident voor. Een drietal marketentsters zijn naar Neerpelt gegaan om de tonnetjes met jenever te vullen. Eèn van hen wordt gevangen genomen. Onmiddellijk wordt er een patrouille uitgezonden voor onderzoek. Maar door bemiddeling van de plaatselijke pastoor komt ze, zonder dat de patrouille in actie moet komen, weer vrij.

Op vrijdag 5 augustus is de nacht amper begonnen of de legerleiding laat reeds om drie uur reveille blazen voor de manschappen.

Rond acht uur komt er een order van het hoofdkwartier, bestemd voor de reserve divisie, om op te rukken naar de plaatsen Hechtel en Houthaelen.

De Bossche Compagnie kreeg opdracht de flanken der oprukkende troepen te beschermen.

Aan het eind van deze middag bereikte de voorhoede van de 2^e Divisie het strategisch belangrijke punt Diest. Van hieruit waren er verbindingswegen met de steden: Antwerpen, Leuven, Hasselt en Sint Truiden.

Tijdens de beide hierboven genoemde dagen was er voortdurend vuurcontact tussen de Nederlandse en Belgische eenheden. Toch bleef de grote veldslag tussen beide legers uit. Wellicht was dit mede een gevolg van de slechte weersomstandigheden.

Bij de plaats Hechtel stuitte men wel op felle weerstand van een vooruit geschoven versterkte Belgische patrouille. Het zijn de Bossche Schutters welke deze aanval afslaan en daarmede hun vuurdoop ondergaan.

De 4^e Divisie, welke nu in zijn geheel was ingezet op dit strijdtoneel, slaagt erin om Hechtel en Houthaelen op de Belgen te veroveren en zegevierend deze plaatsen binnen te trekken.

De Belgische Generaal Daine voelde zich, door het verlies van deze plaatsen, strategisch ernstig verzwakt op de noordelijke flank en gelastte zijn troepen tot het uiterste te gaan om de Nederlandse Divisie terug te dringen. Ondanks het felle verzet door onze manschappen waren ze toch gedwongen terrein prijs te geven. Bij het invallen van de duisternis werden de gevechten gestaakt.

De weersomstandigheden waren inmiddels zo bar slecht geworden, dat onze legerleiding besloot de aanwezige veldtroepen terug te trekken en onder te brengen in een drietal schuren welke hiervoor gevorderd waren. Men bracht er ook de nacht door.

Er wordt op 6 augustus een rustdag ingelast voor de manschappen van de 4^e Divisie.

Er komen bij de Generale Staf van ons Leger meldingen binnen omtrent hevige gevechten aan het front met Belgische vooruit geschoven posten, welke behoren tot de voorhoede van het Belgische *Maas - Leger* onder bevel van Generaal Daine. Kennelijk probeert het Belgische Opperbevel beide legers te verenigen voor een massale aanval.

Het heeft er dan ook alle schijn van, dat de hel nu zal losbreken.

Op 7 augustus vindt bij de plaats Kermpt - naar later zal blijken - het meest bloedige gevecht uit de gehele Tiendaagse Veldtocht plaats. Deze veldslag werd geleverd op gronden welke hemelsbreed niet ver verwijderd lagen van de stad Hasselt.

Bij dit treffen werd door de vijand zwaar artillerievuur gegeven en een drietal Bataljons infanterie ingezet tegen onze troepen.

Vooraf de Friese Schutterij kreeg het zwaar te verduren. In hevige gevechten - dikwijls van man tegen man - leed deze schutterij grote verliezen aan dappere mannen.

Aan de hier beschreven gevechtshandelingen werd van Nederlandse zijde ook deelgenomen door het 6^e regiment Huzaren en het regiment Lichte Dragonders .

De vijandelijke troepen bestonden uit een afdeling Cavalerie van de Belgische Jagers te Paard en drie Bataljons Infanterie. Ook stond er artillerie opgesteld ten westen van Kermt. Door de overmacht van deze vijandelijke troepen, welke ook steeds verder oprongen, konden de stukken van de rijdende artillerie niet langer in stelling blijven en moesten terug getrokken worden, waardoor geen tegenvuur meer gegeven kon worden.

De oorzaak van het dramatisch verloop van deze slag moeten we toch min of meer zien, als een uitvloeisel van een inschattingsfout door de Nederlandse legerleiding van de militaire situatie ter plaatse. Men veronderstelde, dat men te doen had met enige voorposten van het Belgische leger. In werkelijkheid stond men tegenover de Hoofdmacht van het *Maas – Leger* van Generaal Daine. Er waren fouten gemaakt bij de verkenning van de bewegingen en de sterkte van deze vijandelijke troepen. Had de bevelhebber van het *Maas – Leger* tot een frontale aanval op deze Nederlandse gevechtseenheid besloten, dan zou wellicht hier de Tiendaagse Veldtocht in het voordeel der Belgen beslist zijn. Waarschijnlijk heeft Generaal Daine deze beslissing niet durven te nemen omdat hij veronderstelde tegenover de geoefende manschappen van de 2^e en 3^e Divisie te staan. Op het strijdtoneel bevonden zich echter voor het merendeel de manschappen van de Reserve Divisie.

Door het hierboven omschreven verloop van deze strijd waren de Belgische troepen in staat de stad Hasselt in hun bezit te houden. Bij het vallen van de duisternis zagen de Nederlanders zich genoodzaakt op hun uitgangspunten terug te trekken.

Opvallend blijft de beslissing van Generaal Daine, dat hij toch besloot tot de aftocht van zijn *Maas - Leger* uit Hasselt.

Volgens inlichtingen van zijn officieren wilde hij zijn troepen strategisch opstellen in de omgeving van Tongeren voor een nieuw offensief.

Nadat de Prins van Oranje bericht had ontvangen van zijn Staf over de hier genoemde aftocht, gaf hij aan de 2^e Brigade Cavalerie, 2^e en 5^e Regiment Lichte Dragonders en een sectie Rijdende Artillerie opdracht om de achtervolging in te zetten. Er ontstond grote verwarring onder de vijandelijke troepen toen zij de Nederlandse eenheden, welke snel naderden, opmerkten. Er brak zelfs paniek uit.

Alle Nederlandse eenheden vielen fanatiek deze vijandelijke legermacht aan.

Er waren aan beide zijden veel doden en gewonden te betreuren en er werden veel gevangenen gemaakt. Ook wapentuig en voertuigen werden door onze troepen buit gemaakt. Het *Maas - Leger* werd door deze aanval volledig uit elkaar geslagen en trok zeer gehavend terug op de stad Luik.

Er was nu alleen nog gevaar te duchten van het *Schelde - Leger*, dat onder bevel stond van de Luitenant – Generaal M.M.B. Ridder de Tiecken de Terhove.

Op 8 Augustus besloot de Chef der Generale Staf van het Nederlandse leger de Luitenant – Generaal Baron de Constant Rebecque tot het doen uitvoeren van een militaire operatie. Uit de bewegingen van zowel het *Schelde – Leger* als de restanten van het verslagen *Maas – Leger* was duidelijk geworden, dat deze afdelingen voorbereidingen aan het treffen waren voor een opmars naar de stad Diest om zich daar te verenigen. Nadat Koning Leopold echter bericht had ontvangen inzake de nederlaag van het *Maas - Leger* gaf hij opdracht aan het *Schelde – Leger* om terug te keren naar Leuven.

Onder rechtstreeks bevel van de Veldmaarschalk der Strijdkrachten de Prins van Oranje werd de achtervolging van dit terugtrekkende leger ingezet door eenheden van de Nederlandse Cavalerie, Lichte Dragonders en de Artillerie.

Zodra de Nederlandse militairen deze legerafdeling met een groot offensief hadden verslagen, was het de bedoeling, dat zij zich bij de stad Leuven zouden verzamelen om – nadat zij

daartoe het bevel hadden gekregen van Z.M. de Koning – op te marcheren naar de hoofdstad Brussel.

Bij de vijand ontstaat grote verwarring, toen men bemerkte, dat de Nederlandse troepen reeds op korte afstand genaderd zijn. Het grote aantal gevangenen, dat bij de schermutselingen gemaakt werd, komt waarschijnlijk doordat vele Belgische manschappen de wapens neerlegden.

Toch zijn er ook meldingen van hevige gevechten tussen de achterhoede van de troepen van het Belgische Leger en een oprukkende Nederlandse eenheid welke onder leiding staat van Generaal Boreel.

Tijdens deze gevechten worden ook een aantal kanonnen buit gemaakt waaruit later – na terugkomst in Nederland – de herinneringsmedailles geslagen werden. Deze zijn met een certificaat aan alle strijders van de Tiendaagse Veldtocht uitgereikt.

De steden Sint Truiden en Hasselt worden door de Belgische legerleiding opgegeven.

Het weliswaar zwaar gehavende *Maas – Leger* was in de omgeving van de stad Luik toch druk doende met de nodige voorbereidingen om zich mars- en gevechtsklaar te maken.

Door onze legerleiding werd besloten niet rechtstreeks een aanval op Luik in te zetten, maar te trachten deze stad - en de legermacht van Generaal Daine welke deze stad moest verdedigen - te omsingelen.

Volgens een daartoe opgesteld plan zouden de Bossche en Amsterdamse Schutters opdracht krijgen om in een wijde boog rond deze vestingstad te trekken. De grote militaire colonne, welke versterkt zou zijn met cavalerie en artillerie, zou zich gereed moeten houden om vervolgens over de grote straatweg op te trekken tot de toegangspoorten van Luik.

De legerverslagen geven geen duidelijk beeld in hoeverre deze plannen ook uitgevoerd zijn.

De Belgen waren uiteraard van deze tactiek op de hoogte. Generaal Daine – bevelhebber van het *Maas - Leger* – had immers onder Koning Willem 1 gediend maar koos in 1830 de zijde van de Belgen. De opstandige troepen wisten echter geen beter antwoord op genoemde tactiek te bedenken, dan zich regelmatig terug te trekken bij deze stad.

Mogelijk heeft Generaal Daine nog overwogen om met zijn troepen een aanval in te zetten op de Nederlandse eenheid, maar dit heeft niet plaats gevonden.

Op dinsdag 9 augustus stonden de mannen al vroeg aangetreden. De Prins zou de troepen komen inspecteren. Wanneer hij de compagnie van onze stadgenoten passeert salueerde de prins en riep: “ *Goed gedaan Bossche Jongens !!* “

Op deze dag werd een rustdag gehouden.

Het Belgische *Schelde-Leger* is op bevel van Koning Leopold op mars gegaan van Diest naar de Stad Leuven om daar de stellingen te betrekken.

Woensdag 10 augustus slaan de tamboers op het kampement de reveille.

Er werd brood en jenever uitgedeeld.

Het commando wordt gegeven voor de afmars naar Leuven.

Alle Divisies van het Nederlandse Leger werden nu ingezet.

Een groot handicap voor de Nederlandse Militaire Staf in deze veldtocht was het doorgeven van de bevelen aan de commanderende officieren van onze krijgsmacht. De staf en de Prins hadden zich te ver van de troepen gestationeerd waardoor de ordonnansen te zwaar belast werden met het brengen van de orders. Ook de tegenorders van de verschillende legercommandanten bleven te lang onderweg.

Er ontstaat een verschil van mening tussen de Prinsen Willem en Frederik enerzijds en de officieren van de Nederlandse staf anderzijds over de te volgen tactiek inzake de voortgang in deze strijd. Uiteindelijk besloot men toch af te buigen in de richting van de stad Leuven. Gezien de ernst van de nu ontstane situatie had ook Koning Leopold zich naar het front begeven om te assisteren bij het bevel over zijn troepen.

Brussel bevond zich in direct gevaar, want de Nederlanders waren inmiddels de Hoofdstad tot op enkele uren marcheren genaderd.

Koning Leopold kon dit gevaar voor zijn hoofdstad zelf niet keren en deed daarom een beroep op de Franse regering. Hun Bevelhebber, de Maarschalk Gerard, stond reeds klaar met een grote troepenmacht bestaande uit zeker 45.000 manschappen welke bovendien uitstekend bewapend waren.

Toch lieten de Nederlandse troepen zich niet afschrikken.

De aanval van een Belgische cavalerie eenheid wordt afgeslagen door onze mannen. Ze nemen het initiatief over en veroveren de plaats Tienen. Van hieruit worden voorposten uitgezonden in de richting Leuven voor nadere verkenningen van de vijandelijke posities.

Op 11 Augustus vond er een gevecht plaats bij Boutersum.

Leuven wordt omsingeld door de 2^e divisie infanterie.

Er wordt melding gemaakt van zwaar vijandelijk vuur.

Al spoedig bleek, dat men hier te doen had met de voorhoede van het “*Schelde-Leger*.”

Aanvankelijk werd deze Belgische aanval tot staan gebracht. De druk werd echter zo groot, dat de rechtervleugel van het Nederlandse leger omsingeld dreigde te worden. Men was genoodzaakt zich achterwaarts te verplaatsen. De gevechten duurde voort tot het invallen der duisternis. Bij het opmaken van de balans was de conclusie, dat er veel veroverd gebied weer verloren was gedaan aan de oprukkende Belgische Armee.

Ruim 150 schutters, waaronder leden van de Bossche Compagnie werden naar Houthaalen gezonden om nadere verkenningen uit te voeren. Er waren geruchten, dat deze plaats weer bezet zou zijn door Belgische eenheden.

Door de commanderende officieren van de Nederlandse Legerstaf werden voorbereidingen getroffen voor een aanvalsplan inzake de opmars en de inname van Leuven.

In de vroege ochtenduren van de 12^e augustus werd de opmars naar Leuven door de Nederlandse troepen ingezet.

Om het risico, aan deze opdracht verbonden, zo klein mogelijk te houden nam de Prins het besluit om bij deze militaire operatie alle beschikbare materialen en troepen in te zetten.

Er werd een uitzondering gemaakt voor de reserve divisie. Zij behield haar opdracht inzake het bewaken van het Maas – Leger, waarvan enkele kleine eenheden zich nabij de plaats Zolder bevonden.

Het heuvelachtige terrein, waar de beide strijdmachten zich bevonden, was duidelijk in het voordeel van de verdedigers.

Zij konden vanaf de hoger gelegen delen artillerievuur inzetten op de aanvallers.

Na een langdurige en hardnekkige verdediging trok het Belgische leger zich in een uiterst traag tempo terug op de stelling Leuven.

Onze troepen, welke de vijand achtervolgden, ondervonden zeer veel hinder van vijandelijk geweervuur, dat afkomstig was van een tweetal bataljons infanterie welke zich op een van de heuvels hadden ingegraven.

Er werd door de Nederlandse legerleiding opdracht gegeven om dit vijandelijke steunpunt onder vuur te nemen door onze rijdende artillerie ondersteund door een compagnie Lansiers. Na deze aanval kwam de heuvel in het bezit van onze troepen.

De bevelvoerende officieren hadden vanaf deze plaats een goed zicht op de omgeving waar een grote concentratie van vijandelijke troepen werd waargenomen welke optrokken naar de vesting Leuven.

Rond 11 uur in de morgen had het merendeel van het *Schelde – Leger* zich in deze stad terug getrokken.

De volledige Nederlandse Legermacht bestaande uit zowel Infanterie, Cavalerie, Lansiers, Huzaren, Lichte Dragonders als Rijdende Artillerie stelden zich in slagorde op voor de aanval op Leuven.

Deze legerorder werd door de Generale Staf echter niet meer aan onze onderdelen gegeven.

Op de middag ontving de Prins de instructie van Koning Willem 1 om de krijgsverrichtingen te beëindigen. Aan de militaire eenheden te velde werd het bevel gegeven om het vuren te staken..

Zijne Majesteit had dit besluit genomen onder druk van Engeland en Frankrijk.

Als onze Koning dit voorstel niet zou accepteren, dan beschouwde Engeland en Frankrijk zich in oorlog met Nederland.

De volgende dagen trokken onze troepen zich terug op hun uitgangsposities in Noord – Brabant. Het Franse invasieleger achtervolgde weliswaar onze strijdmacht maar het kwam niet tot gevechten.

Op 20 augustus hadden alle Nederlandse troepen zich weer verzameld binnen onze landsgrenzen.

Ook de manschappen van de 1^e compagnie van de Bossche Schutterij waren in onze stad gearriveerd.

Op 12 September 1831 presenteerden zij zich met volledige bepakking op het Sonneveld nabij de Vugterpoort voor inspectie door de Generaal Vermasen.

De verliezen voor onze Nederlandse strijdmacht waren bijzonder zwaar te noemen.

Er waren 1108 militairen gewond, vermist of gesneuveld.

**DE ZIEKEN EN DE GEWONDEN VAN DE
TIENDAAGSE VELDTOCHT IN HET
GROOT - ZIEKENGASTHUIS TE 's-HERTOGENBOSCH.**

Wanneer op 21 juli 1831 Leopold van Saksen – Coburg de soevereiniteit van België aanvaardt, is de scheiding tussen België en Nederland een feit.

Koning Willem 1 weigert de nu ontstane situatie van een zelfstandig België te erkennen.

Op 2 augustus 1831 vaardigde de Koning een legerorder uit, waarin hij het bevel gaf aan zijn troepen, om het opstandige deel van het grondgebied weer onder zijn gezag te brengen.

Vanuit militair oogpunt bekeken zou het Nederlandse leger weinig weerstand kunnen ontmoeten van de opstandelingen.

Men hield rekening met enkele schermutselingen, maar dat zou de opmars naar Brussel niet kunnen verhinderen.

Men had echter niet gerekend op de grote troepenmacht van Franse militairen welke oprukte naar België om Koning Leopold ter zijde te staan met het bieden van weerstand.

De Nederlandse legerleiding nam hierop de beslissing om tot terugtrekking van de troepen over te gaan. Deze operatie was op 20 augustus 1831 voltooid.

Pas in het jaar 1839 werd deze scheiding – door de halsstarrigheid van Koning Willem 1 – ook op politiek niveau van kracht.

De verliezen aan mensenlevens als gevolg van het treffen tussen aanvallers en verdedigers waren onvermijdelijk

Aan Nederlandse zijde vielen in deze 10 daagse veldtocht:

511 gesneuvelde en vermiste militairen benevens 597 gewonden.

Het merendeel van deze gewonden – en hun aantal werd geschat tussen de 350 – 400 man – werden opgenomen op de militaire afdeling van het Groot-Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch. Bij het genoemde aantal moeten we nog bijtellen de zieke militairen, welke eveneens in het Gasthuis werden opgenomen. In dit verband wordt er gesproken over een aantal van enkele honderden krijgsmanen.

De organisatie en de opvang van gewonde militairen – als gevolg van oorlogshandelingen – werd nader geregeld in het reglement:

“ ter inrichting van de Hospitalen van de armée van den Staat . “

Er werden hierin drie soorten hospitalen omschreven.

Veld – Hospitaal.   Zo dicht mogelijk bij het Hoofdkwartier te veld.

Tweede – Hospitaal.   Op een afstand van 5 tot 6 uren van het front.

Derde – Hospitaal.   Op een afstand van 12 tot 15 uren van het front.

Het Veld – Hospitaal, waar de gewonde Nederlandse strijders het eerst behandeld werden, was het Veld – Hospitaal te Tienen, dat gelegen was ten zuid-oosten van de stad Leuven.

Dit ziekenhuis, onder leiding van religieuzen, stond bij de militaire overheid zeer hoog aangeschreven omtrent zijn zorg en kunde.

Indien mogelijk werden de gewonden dan op transport gesteld naar de verder landinwaarts gelegen militaire Hospitalen. Was er geen plaats meer in het Groot – Ziekengasthuis dan

konden er tijdelijke hospitalen ingericht worden te Gorinchem en Delft. Deze twee genoemde hospitalen hadden eventueel ook nog een uitwijkmogelijkheid naar het Rijks-Hospitaal te Utrecht.

Wanneer de militaire geneesheren te Tienen hun goedkeuring hadden gegeven tot het vervoer van de gewonde mannen werden er karren in gereed gebracht, welke voorzien waren van zachte matrassen.

In aaneengesloten colonnes reden de karren dan naar Nederland over de vaak zeer hobbelige en slechte zand en steenwegen.

Ook de tijdsduur van een dergelijk transport naar het Hospitaal mogen we niet onderschatten. De colonne legde ongeveer 30 km. per dag af. Als we weten, dat de afstand tussen Tienen en 's-Hertogenbosch plus minus 105 kilometer is, moeten we bedenken, dat de dikwijls zwaar gewonde militairen pas na 3½ dag in de vestingstad 's-Hertogenbosch arriveerden.

Als tijdelijke oplossing werd er in 1831 een nood-Hospitaal voor 80 tot 100 personen te Eindhoven opgericht.

De medische verzorging in deze noodvoorziening werd door het Hospitaal uit 's-Hertogenbosch verzorgd. Waren de patiënten na langere of kortere tijd voldoende hersteld, dan konden zij in èèn dag hun verdere reis naar 's-Hertogenbosch vervolgen.

Toch waren er momenten, dat het getal der zieken en gewonden de capaciteit van ons Gasthuis verre overtrof.

Tussen 7 – 15 augustus 1831 konden er geen gewonden vanuit 's-Hertogenbosch naar elders worden vervoerd omdat de betreffende Hospitalen reeds volledig bezet waren.

Voor het Hospitaal in onze stad betekende zulks, dat ze alle mogelijkheden moesten benutten om extra opname voor patiënten te vinden. Over het juiste aantal van deze opnames is weinig bekend in de archieven.

Uit een gepubliceerd onderzoek daaromtrent in het Militair Geneeskundig tijdschrift lezen we, dat er in de maand augustus 1831 er gemiddeld 647 militairen in het Hospitaal van deze stad aanwezig waren. De top werd bereikt op 21 augustus 1831 toen er 864 zieken en gewonde strijdmakkers hier waren opgenomen.

Dit leidde tot meer dan overvolle zalen in het Gasthuis. Soms zag men zich genoodzaakt twee patiënten in èèn bed te leggen. In het uiterste geval werd er stro gelegd in de gangen van het Gasthuis waarop de patiënten – in afwachting van een bed - neergelegd werden.

Er werd naarstig gezocht naar een noodoplossing in de naaste omgeving van het Gasthuis. Het Bisschoppelijk paleis op de Parade, dat eigendom was van de stad, werd gedurende deze periode als noodopvang ingericht.

Het merendeel van het verplegend personeel bestond uit mannelijke ziekenoppassers.

Ze werden gerekruteerd uit de grote groep bedelaars welke onze stad telde.

Volgens het eerder aangehaalde reglement moesten er op elke 15 aanwezige zieke of gewonde militairen een oppasser zijn. Aan deze verplichting werd echter zelden voldaan.

Gezien hun afkomst en opleiding waren deze ziekenoppassers niet gewend om als ziekenverzorger diensten te verrichten en de regels van hygiëne voldoende in acht te nemen. Het kwam nogal eens voor, dat zij daardoor zelf ernstig ziek werden.

Wanneer deze oppassers de regels van orde en tucht overtraden werden ze in de kelder van het stedelijk Gasthuis, welke als Profoost was ingericht, gedurende een bepaalde tijd opgesloten. Hun volledige taak werd als volgt omschreven: ronddelen van voedsel en medicijnen; stoken van de haardvuren en het verwijderen van vuil verband en wasgoed.

Het toezicht op deze oppassers werd uitgeoefend door de Ziekenvader. Hij was er verantwoordelijk voor, dat de oppassers hun werk goed deden en dat de patiënten zich niet misdroegen; daarnaast had hij de taak te waken bij de stervenden..

Men kan zich afvragen waarom onze stad gekozen werd tot opvang van zoveel zieken en gewonde militairen van het Nederlandse leger.

Onze vestingstad was immers van zo'n grote betekenis voor de militaire verdediging van Noord-Brabant, dat alle middelen ingezet zouden worden om hem in tijd van nood te verdedigen.

Bovendien lag 's-Hertogenbosch niet ver van de Belgische grenzen hetgeen impliceerde, dat bij verplaatsing van de aanval het een frontstad zou worden.

Het in staat van verdediging brengen van de vesting betekende ook, dat de omliggende weilanden door inundatie onder water gezet waren. Hierdoor werd de aanvoer van levensmiddelen en medicijnen, maar evenzo het transport van patiënten naar het Groot Ziekengasthuis ernstig belemmerd.

Eèn van de redenen, dat onze stad het hospitaal heeft kunnen behouden moeten we toch zoeken in de financiële belangen welke zowel de Regenten van het Groot Ziekengasthuis als het Departement van Oorlog bij de verpleging van militairen in het Bossche Gasthuis hadden. De verpleegprijs per militair, welke door de Regenten aan het Departement in rekening werd gebracht, was lager dan die van het Militair Hospitaal te Utrecht

Opvallend vinden wij overigens, dat in de rapporten van de militaire inspecteurs weinig kritiek geuit wordt op de verpleging der militaire patiënten in het Groot Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch.

Ongetwijfeld hebben de Regenten van het genoemde Gasthuis er alles aan gedaan om de militaire overheid tevreden te stellen om daarmee de militaire verpleegafdeling voor onze stad te behouden.

De weinige klachten, welke naar voren gebracht werden, betroffen veelal het probleem, dat de zieken en gewonden niet op tijd werden verschoond. Vooral de beddenlakens en het ondergoed der patiënten vormden een onderwerp van discussie. Er zijn gevallen bekend bij onderzoekers, dat militairen - welke al meer dan een maand opgenomen waren in het ziekenhuis - nog steeds dezelfde onderbroek droegen.

In het Bisschoppelijk Paleis op de Parade was de situatie daaromtrent iets gunstiger. Hier werd aan de patiënt een hemd en een slaapmuts verstrekt door de leiding. Verder hield hij zijn eigen kleren aan.

Wanneer wij een kijkje zouden nemen op de ziekenzaal, zou het ons opvallen, dat alle zieke en gewonde militairen hun uitrusting en wapens bij zich hadden inclusief de legerjassen. De Regenten hadden een afspraak met de militaire overheid, dat het Gasthuis niet verplicht was om handdoeken te verstrekken. Het gevolg was wel – mogelijk uit gewoonte – dat de patiënten zich nooit wasten. Gebeurde dit wel, dan gebruikten zij simpelweg het beddenlaken om zich af te drogen.

De maaltijden waren, naar de toen geldende maatstaven, goed verzorgd.

's-Ochtends brood met thee.

's-Middags een maaltijd bestaande uit soep – vlees – rijst – of aardappelen met groenten.

Het stond de burgers van onze stad vrij om de militairen te bezoeken. Er werd geen toezicht gehouden, zodat zij de ziekenzaal de gehele dag in en uit konden lopen om een praatje te maken. De Bosschenaren maakten daar veelvuldig gebruik van en verwendeten de zieken en gewonde strijders met lekkernijen, spek, kaas, brood, fruit, drank en tabak.

Wanneer er een tekort dreigde aan verband en watten, dan werd er via de krant een oproep gedaan aan de Bossche bevolking tot het vrijwillig afstaan van verband en linnen.

Uit vaderlandsliefde werd daar spontaan gehoor aan gegeven..

Het sterfte cijfer was relatief laag in Groot Ziekengasthuis:

<i>Augustus 1831</i>	<i>32,5 o/oo</i>
<i>September 1831</i>	<i>55,7 o/oo</i>

Ter assistentie van de Administrateur van het Gasthuis waren een tweetal kloosterzusters uit Tilburg door het Bestuur van het Gasthuis aangetrokken. De boeken werden regelmatig gecontroleerd door de Militaire Inspecteurs van het Ministerie van Oorlog. De vergoeding inzake de verpleegprijs geschiedde niet per bed doch per opgenomen soldaat. Deze inkomsten van de militaire verpleging vormden een belangrijke financiële pijler waarop het Groot Gasthuis steunde. Door de kwaliteit van de verzorging zo hoog mogelijk te houden probeerde de regenten –en met succes – de verplaatsing en de daarmee samenhangende sluiting van de militaire afdeling in het Groot Ziekengasthuis te voorkomen.

JAN CAREL JOSEPHUS van SPEIJK.

De 2e Luitenant J. C. J. van Speijk was tijdens de Belgische opstand commandant op Zijne Majesteit kanonneerboot 2.

Jan van Speijk werd op 31 Januari 1802 te Amsterdam geboren.

Op zeer jonge leeftijd verloor hij reeds zijn beide ouders en werd om die reden geplaatst in het Burgerweeshuis van genoemde stad.

De Regenten van dit weeshuis besloten, dat hij een opleiding zou krijgen tot kleermaker.

Hij volgde echter zijn eigen koers en koos voor de zee.

Na vele omzwervingen kwam hij in dienst bij de Nederlandse Marine

Tijdens de Belgische opstand voerde hij het commando over een kanonneerboot welke als thuishaven Antwerpen had.

Van Speijk had als commandant van een kanonneerboot al een zekere naam opgebouwd tijdens de oorlogshandelingen in de Java zee in het jaar 1825. In deze strijd kreeg hij meerdere malen militaire orders om de kusten van Bangka en Java met zijn scheepskanonnen onder vuur te nemen.

De Nederlandse militaire overheid had hem nu met de opdracht belast om alle schepen welke op de rivier de Schelde vanaf de haven van Antwerpen kwamen of op weg naar deze stad waren, te controleren op hun vracht.

De zeer strenge winter van 1831 en de daarmee gepaard gaande zware ijsgang op deze rivier speelde onze marine in de uitvoering van haar taken danig parten. De betreffende commandanten hadden zich al een aantal malen genoodzaakt gezien om hun schepen terug te trekken achter de sluizen van het bolwerk de Citadel van Antwerpen. Zij probeerden daarmee te voorkomen, dat de vloot averij zou oplopen door het kruisende ijs op deze rivier. Rond het midden van de maand januari 1831 keerde het getij voor onze vloot. Door de verbeterde weersomstandigheden verdween ook het ijs op deze rivier.

De kanonneerboot onder bevel van de Luitenant van Speijk kreeg van de legerleiding – ondanks de in alle hevigheid los gebarsten storm – het bevel om zijn positie bij de post: “ Austruweel “, dat gelegen was even ten noorden van Antwerpen weer in te nemen.

Door een verkeerde manoeuvre van de stuurman van deze kanonneerboot, welke wellicht mede veroorzaakt werd door de nog steeds aanhoudende zware storm - en mogelijk ook beïnvloed werd door een mankement aan het anker – dreef de boot naar het lager gelegen walgedeelte van deze haven.

De Antwerpse havenarbeiders zagen vanaf de kade, dat de Kanonneerboot in moeilijkheden verkeerde en stroomde massaal toe om vernielingen aan dit marineschip aan te brengen en de bemanning te molesteren.

Deze havenwerkers kregen hulp van gewapende burgers en de opstandige militairen van het vrijkorps: “ de Gorter “ welke onder bevel stonden van de kapitein Grégoire.

Vrijkorpsen waren snelle beweeglijke eenheden, waarvan de leden over scherpschutters kwaliteiten beschikten. Hun bewapening bestond uit een buks.

Tegen deze overmacht was Commandant van Speijk en zijn manschappen niet opgewassen.

De overgave van de kanonneerboot met zijn bemanning aan deze opstandige Belgen zou weldra een feit zijn.

Jan van Speijk zag nog maar één redmiddel om deze vernedering te voorkomen.

Hij gaf de scheepsjongen, welke in zijn nabijheid vertoefde, de opdracht om uit zijn hut een sigaar te gaan halen, welke hij altijd bewaarde in zijn zilveren koker.

Toen deze knaap de sigaar aan zijn commandant overhandigd had, stook hij hem aan en sprak de historische woorden:

*Overgeven aan de opstandige Belgen?? Nooit !!
Dan nog liever de lucht in !!!!*

Hij voegde de daad bij het woord en gooide zijn brandende sigaar in het buskruit.
De kanonneer boot werd door de ontploffing van het buskruit volledig vernield.
Onder de Nederlandse bemanning vielen 26 doden.
Alleen de scheepsjongen Wijler, de Bootsman, de Loods en nog twee bemanningsleden bleven gespaard.
Onbekend is het getal der Belgen dat gedood of gewond werd bij de explosie.

De heldendood van Jan Carel Josephus van Speijk werd in de noordelijke Nederlanden gezien als een toonbeeld van vaderlandsliefde.
Zijn stoffelijk overschot werd bijgezet in de nieuwe kerk te Amsterdam.
De vuurtoren van Egmond aan Zee is het officiële monument ter gedachtenis aan deze zeeheld.

Koning Willem 1 besloot, dat er altijd een schip bij de Koninklijke Marine in de vaart zou zijn welke de naam: “ VAN SPEIJK “ zou dragen.
(Koninklijk Besluit 11 Februari 1831 No 81.)

DE CITADEL VAN ANTWERPEN.

Vanaf het moment, dat de stad Antwerpen de zijde kiest van het georganiseerde verzet tegen het beleid van Koning Willem 1, verschansen zich in de catacomben van de Citadel van Antwerpen enkele duizenden zwaar bewapende Nederlandse militairen van de landtroepen. Zij hebben het volste vertrouwen, dat ze van hieruit, de stad Antwerpen en de haven onder controle kunnen houden.

Onze militaire troepen staan onder leiding van de Generaal Baron van Chassé.

Reeds binnen een zeer kort tijdsbestek wordt deze fortificatie volledig omsingeld door de Belgische opstandige militairen. Vanaf dat moment wordt het steeds duidelijker, dat de Nederlandse militairen als ratten in de val gevangen zitten.

Daarnaast ontstaat het grote probleem, dat de omstandigheden waaronder men hier moet verblijven verre van ideaal zijn. Noch de entourage van het fort, noch de legerleiding is hier op voorbereid.

In dit bolwerk - in opdracht van Landvoogd Alva in 1568 gebouwd door Mr. Peter Franz en Donato de Boni volgens het principe van de Italiaanse Vestingbouw (een regelmatige vijfhoek als grondvlak voorzien van grote bastions) - doet zich het gebrek aan voedsel en drinkwater voor de ingesloten troepen steeds meer gelden. De fatale gevolgen hiervan zijn merkbaar. Er breken infecties uit onder de militairen welke hier onder zeer primitieve omstandigheden hun diensten moeten verrichten.

Onophoudelijk kanonvuur over en weer is er de oorzaak van, dat in beide kampen honderden doden en gewonden vallen waaraan amper hulp geboden kan worden.

De Nederlandse troepen in de Citadel van Antwerpen - volledig afgesloten van de buitenwereld - verzetten zich in een verbeterde strijd tegen de aanvallers. Het lukt de Belgische opstandelingen niet om het verzet van onze heldhaftige militairen te breken.

De opstandelingen begrijpen, dat ze andere maatregelen moeten nemen om het bolwerk te overwinnen.

Ze roepen de hulp in van het Franse leger. De te hulp gezonden troepenmacht bestaat uit 90.000 manschappen en staat onder bevel van de Franse Generaal Gérard.

Deze bevelhebber geeft op 30 november 1832 het commando aan de onder zijn bevel staande troepen om de Citadel van de stad Antwerpen met alle middelen aan te vallen.

Pas na zeer zware artillerie bombardementen bezwijkt onze Nederlandse verdediging en hijsen zij de witte vlag..

Meer dan 3 weken lang beukten de kogels van de Franse kanonnen op deze Nederlandse stelling. In deze periode vuurden ze 64.000 projectielen af op deze fortificatie.

Wat de attractie ervan is ontgaat mij, maar het verhaal doet de ronde, dat de Antwerpenaren in deze periode zolderkamertjes in hun stad verhuurden met een vrij uitzicht op het " spektakel."

Aan de vooravond van Kerstmis 1832 geeft Generaal Baron Chassé zich onvoorwaardelijk over aan de Franse troepen.

Hij geeft daarmee gehoor aan het bevel van Koning Willem 1 om te capituleren teneinde verder bloedvergieten te voorkomen.

Het laatste bolwerk van Nederland in het opstandige België heeft de strijd gestaakt.

Generaal Chassé richtte zich met onderstaande dagorder tot de verdedigers van de Citadel van Antwerpen.

D A G O R D E R.

Voor de Citadel der stad Antwerpen alsmede der onderhorige forten en verdere Z. M. Zeemacht op de Schelde.

D A P P E R E N   K R I J G S B R O E D E R S !

Het ogenblik waarop oud Hollands Moed en Trouw een nieuwe proef zal ondergaan nadert, binnen weinig dagen zal zich een Fransch leger voor deze muuren vertoonen om ons zoo mogelijk tot de overgaven dezer sterkte benevens de onderhorige forten met kracht van wapens te dwingen.

Vol vertrouwen op de regtvaardigheid onzer zaak en gerust op uw beproefde moed en verknochtheid aan Koning en Vaderland zullen wij dit leger onverschrokken te gemoed zien.

Krijgsbroeders !

Geheel Nederland en zelfs Europa houd het oog op ons gevestigd; toont dan in het algemeen en elk uwer in het bijzonder, dat het vertrouwen, hetwelk onze Dierbare Koning ons geschonken heeft niet aan onwaardigen besteed is en neemen wij het onwankelbaren voornemen om ons met manmoed tot het uiterste te verdedigen.

L E V E   D E   K O N I N G.

De Generaal opper bevelhebber van de Citadel van Antwerpen, der onderhorige forten en Zijner Majestijds Zeemacht op de Schelden.

was getekend.

Baron Chassé.

Na de capitulatie van de Citadel van Antwerpen werden de Nederlandse manschappen met hun Commandant de Generaal Baron van Chassé gevangen genomen.

De volledige bezetting bestaande uit:

166 Officieren

en

4442 Onderofficieren en Manschappen

werd overgebracht naar het Noord - Franse legerkamp St. Omer.

In de maand juni van het jaar 1833 keerden ze behouden terug naar Nederland.

GERAADPLEEGDE BOEKEN EN ARCHIEVEN.

Drs. M. M. Portegies.

De zieken en gewonden van de Tiendaagse Veldtocht in het Groot – Ziekengasthuis te 's-Hertogenbosch.

Henk Bruggeman.

Het Corps Muzyk van de Dienstdoende Schutterij van 's-Hertogenbosch.

Dr. H P. H. Janssen.

Kalendarium. Geschiedenis van de lage landen in jaartallen.

Drs. Coen Free.

Te wapen. ! Op. ! Daar rolt de trom.
Belevenissen der eerste Compagnie van het 1^e marsbataljon van de Vesting 's-Hertogenbosch.

J. G. Kikkert.

Bericht van de 10 daagse veldtocht.

Brabants Historisch Informatie Centrum.

Mobiele en rustende schutterijen in Noord – Brabant. 1830 - 1907.

Stadsarchief van 's-Hertogenbosch.

Archief van de Commandant der Dienstdoende Schutterij.
Dagbladenarchief.

Regimentsgeschiedenis: *Vier eeuwen Nederlandse Cavalerie.*